Přepis jednoho zápasu

VÁCLAV KUBEC: PILOTI HRDINNÉ LETKY (1933)

Michal Jareš

Transcript of a conflict:
Václav Kubec: Pilots of the heroic squadron (1933)

This case study focuses on the changes that took place between the magazine and the book editions of Václav Kubec's novel. For the book edition, the author updated and significantly changed the text in line with the new political situation in 1938. This textual strategy disrupts the commonly established understanding of popular literature, whereby a certain textual apathy on the part of the authors is highlighted as one of the typical elements. This study points to the transformations in the text as well as to the transformations in the genre segment typical of the period (adventure novels in an aviation setting).

Klíčová slova / Keywords

Václav Kubec — letecký román — Mnichovská dohoda — populární literatura

Václav Kubec — aviation novel — Munich agreement — popular literature

Kontakt

Ústav pro českou literaturu AV ČR; jares@ucl.cas.cz

Michal Jareš. „Přepis jednoho zápasu. Václav Kubec: *Piloti hrdinné letky* (1933)"; *Česká literatura* LXXI, č. 4, s. 475–485;

https://doi.org/10.51305/cl.2023.04.04

Na přelomu dvacátých a třicátých let populární kultura výrazněji sahá po nejmodernějších technických prostředcích, aby do dosud neobjeveného a značně exotického prostředí umístila svá díla. V českém prostředí se objevuje — víceméně ve shodnou dobu se světovými trendy — subžánr dobrodružného leteckého románu. V roce 1929 vychází překlad francouzského románu René Chambea (1889–1983) *Pod leteckou přílbou* (*Sous le casque de cuir* [1928], mj. oceněno Médaille d'or 1929 francouzským Aeroklubem), který se odehrává za první světové války. „Porovnejte tuto knihu francouzského hrdiny s německým Remarquem!" hlásala reklamní kampaň nakladatelství Šolc a Šimáček, kde tato kniha vyšla v překladu „podplukovníka polního pilota B. Starého".[1]

Ve stejnou dobu přichází do českých kin velmi populární snímek *Letecká eskadra* (*The Flying Feet* [1929]) režiséra George W. Hilla, nebo film *Souboj nad Londýnem* (*The Sky Hawk* [1929], r. John W. Blystone). Obojí přináší nejen exotiku, ale také milostné příběhy, pohled na válečné události s odstupem deseti let, i to, co tvrdí reklama na Chambeův román:

> K věčným svodům: plameni slova, světlu ducha, šlechetnosti srdce připojuje všechna kouzla, která jsou právě dnes vyhledávána: cestování, heroický sport, obraz směsi ras, přízvuk charakteru a mluvy, cit vážných mezinárodních problémů, jistotu spisovatele, který mluví ze zkušenosti, který viděl, prožil, trpěl a chutnal to, co líčí.
> (CHAMBE 1929)

Autoři leteckých románů byli často penzionovaní letci nebo dokonce účastníci válečných konfliktů — vedle zmíněného Chambea byl důstojníkem československého letectva i olomoucký autor Josef Vaňhara, autor pravděpodobně první beletristické práce (*Povídky letců*) z leteckého prostředí, vydané po první světové válce u nás —, doplněni tu a tam i válečnými korespondenty typu Jeana Leunea (*Ohnivá křídla*, orig. *Les Ailes ardentes*, přel. František Soldan, Praha, V. Orel 1931). Kolem roku 1933 už se příběhy z „leteckého" prostředí stávají běžnou součástí chlapeckých románů (Marie Matesová: *Ocelový pták* [1936]; Vláďa Zíka: *Mirka letí kolem světa* [1938]), špionážních děl (J. V. Rosůlek: *Stříbrný pták* [1933]), dobrodružných novel autorů jako byli T. A. Pánek nebo později Miloš Kosina (mj. *Mrtvá eskadra* [1939]; *Ohnivá křídla* [1940]; *Křídla nad oceánem* [1941]), případně i dnes již zapomenutých spisovatelů typu Františka Pintery (*V zajetí chrysantém* [1935]).

1 Plukovník Bedřich Starý (1894–1970) byl mj. příslušník roty Nazdar, jeden z mála československých legionářů, který se aktivně účastnil jako letec bitvy u Arrasu. Později bojový pilot během konfliktu s Maďarskou republikou rad, poté velitel armádní pilotní školy v Chebu.

Navíc na počátku třicátých let vychází ve Velké Británii první povídky a knihy — dodejme, že určené zejména pro mládež — s hlavním hrdinou Jamesem Bigglesworthem, řečeným Biggles. Jejich autor, letecký veterán z první světové války William Earl Johns (1893–1968), vytvořil během více než čtyřicetileté spisovatelské kariéry téměř stovku knih s neohroženým hrdinou. Do češtiny byly tyto příběhy překládány až od podzimu 1938, přičemž jeho příběhy zahrnují nejen boje za první světové války, ale také nejrůznější dobrodružství ve všech částech světa (*Biggles a Himalája* nebo *Biggles ve Španělsku*). Atraktivita a popularita těchto příběhů u nás (i díky vydávání v nakladatelství Toužimský a Moravec v jednotné úpravě s obálkami Zdeňka Buriana a ilustracemi Jiřího Wowka) však přichází o pět let později než dobrodružné romány letce a spisovatele Václava Kubce.

„Letectví je něčím neznámým a novým"

Václav Kubec se narodil 19. 9. 1907 v Křivicích u Týniště nad Orlicí, kde vychodil místní měšťanku (mj. se spolužáky Aloisem Vašátkem a Vendelínem Opatrným, viz „Cesta vede" 1957). Po ní absolvoval dva roky obchodní školy v Chocni a v roce 1926 se přihlásil do prostějovské Školy pro odborný výcvik jako pilotní žák. O dva roky později nastoupil k 1. leteckému pluku v Praze, kde byl jmenován polním pilotem-letcem. Od roku 1933 byl v záloze a až do března 1939 spolupracoval se cvičnou letkou na letišti v Praze-Kbelích. Zároveň v druhé polovině dekády pracoval coby úředník „propagačního oddělení jednoho velkého závodu".[2] Ve stejné době začal vedle své profesní dráhy také psát: v roce 1928 vyhlásila Masarykova letecká liga soutěž o nejlepší filmové libreto propagující československé letectví. Kubec za svůj zaslaný příspěvek dostal druhou cenu;[3] druhým místem byl oceněn později za rozhlasovou hru *Den ve škole leteckého dorostu*, v soutěži, kterou vypsalo ministerstvo národní obrany.[4] Svůj románový debut („naivní povídání o chlapci, který má dvě lásky: děvče a letadlo" [viz NAVRÁTILOVÁ 1970: 366]) zaslal Kubec do soutěže Melantrichu, kde se umístil v první desítce a posléze vycházel na pokračování pod názvem *Láska pod oblaky* v *Moravském slově*.[5]

2 V nakladatelství Melantrich, v redakci *Malého oznamovatele periodik*, které koncern vydával (-NN 1935).

3 „Na děj si již nepamatuji, vím jen, že šlo o posádku sanitního letounu zachraňujícího životy" (NAVRÁTILOVÁ 1970: 366) — dobový tisk ovšem uvádí, že Kubec získal cenu třetí (srov. -Ú- 1933).

4 Inscenováno brněnským rozhlasem 27. II. 1937 s podtitulem „reportážní scéna".

5 Ohlášeno v *Českém slově* (Mor. Ostrava) v roce 1933 (srov. -DRKO- 1933), nedohledáno. — Dle všeho ale měl Kubec v rukopisu ještě další texty, viz ukázka z nedochovaného románu *Duše kovového ptáka*, která vyšla v časopisu *Letec* (VII, 20. 6. 1931, č. 6, s. 237–239).

Jeho další román *Piloti hrdinné letky* vycházel na pokračování v severomoravské mutaci *Českého slova* v roce 1933[6] a popisuje zápas mezi Asií a Evropou. Dobrodružné vyprávění se odehrává v paralelním světě kdesi za Uralem uprostřed nesmiřitelné války mezi Japonskem, které si podmanilo Čínu a uzavřelo dohodu s Indií, a Evropou, jež se dostala do konfliktu svým neustálým ustupováním a odmítáním se bránit. Román vznikal podle autorova svědectví v létě 1932:

> […] chtěl jsem do něj vložit všechno to, co jsem prožil při cvičných letech, při přemýšlení o budoucnosti letectva, při uvažování o lidstvu. Ve fantastickém románu nemohl jsem vzít za základ žádnou skutečnost dneška, protože nevíme, co a jak se kde stane. Vytvořil jsem si v duši jakousi Panevropu a Panasii, které se utkají v budoucnosti ve válce nad frontou, již kladu někam na Ural. Neviděl jsem a nečetl u nás leteckého románu, ačkoliv letectví dnes je […] něčím neznámým a novým v těch detailech života letců. (-Ú- 1933)

Po *Pilotech hrdinné letky* napsal Kubec v rychlém sledu další letecký román *Oheň nad Uralem* (časopisecky 1933,[7] knižně 1939). V roce 1934 měl vycházet na pokračování ve *Večerním Českém slově* také další román *Spoutaní letci*, ale pravděpodobně k tomu nedošlo (srov. -DRKO- 1933). Kubec se posléze autorsky vrátil ještě jednou do severomoravské mutace *Českého slova* a publikoval zde na pokračování román *Letectvo podloudníka Broda*, pojednávající o pašování drog mezi Evropou a Orientem (kniha vyšla posléze u nakladatele Janů).[8]

Po druhé světové válce — kdy Kubec začal aktivně pracovat ve výboru znovuobnoveného Svazu letců republiky Československé — a po roce 1948 (v návaznosti na propuštění z Melantrichu a práci na pražské Městské poštovní správě) vznikly reportážní romány inspirované skutečnými osudy letců a leteckých konstruktérů — mj. *Letci jdou bojovat* (1947, původně na pokračování v ostravském *Novém slově*) nebo *Kde olivy dozrávají* o dobrodružstvích stíhače ve španělské válce (1964, oceněn mj. v soutěži Svazu protifašistických bojovníků). Výletem do historie jsou pak povídky z období husitského hnutí (*Devět bouřlivých dnů* [1958]). Poslední autorovou knihou vydanou za života byl soubor povídek *Hrdinové válečného nebe* (1970), vedle kterého publikoval na stránkách časopisu *Letectví a kosmonautika* cyklus příběhů o stíhačích první světové války.[9] Kubec zemřel 14. 6. 1989 (viz TIKOVSKÝ 1989 a PAKOSTA 2018).

6 Román vycházel od 21. 2. 1933 do 4. 5. 1933.
7 Od 26. 9. 1933 do 7. 12. 1933.
8 Román vycházel od 27. 10. 1935 do 12. 12. 1935, tentokrát je žánrově označen jako detektivní román.
9 V rubrice „Byl při tom“ v letech 1971 a 1972.

200 000 čtenářů denně!

Reklama na *Piloty hrdinné letky* uváděla — vedle autorova životopisu[10] — též informace o tom, že se jedná o „první český letecký román", který bude vycházet v nákladu 50 000 výtisků *Českého slova* a „200 000 čtenářů bude je denně netrpělivě očekávat" (-ú- 1933). Pokud odhlédneme od toho, že značka „první český letecký román" byla pouze reklamní,[11] měli *Piloti hrdinné letky* zjevný úspěch.[12] V témže roce vyšel v moravské mutaci *Českého slova* zmíněný román *Oheň nad Uralem*, odehrávající se opět v paralelním světě bojů mezi Asií a Evropou v roce 1997. Od té doby býval Kubec dlouhodobě označován právě jako autor *Pilotů hrdinné letky*, a to hlavně v dalších reklamních textech v *Českém slově* a dalších periodicích, do kterých po roce 1933 psal.[13] Román se navíc stal zástupným nejen pro celkové Kubcovo psaní, ale též je připomínán jako nejdůležitější Kubcova práce. Jeho úspěch se promítl nejen do okamžitého knižního vydání (1933, nákladem Melantrichu ze sazby pro *České slovo* v ceně 10,- Kč), byl též sjednán překlad do slovenštiny ve *Slovenském večerníku*, kde román vyšel pod názvem *Hrdinovia vzduchu*[14] (srov. též -DRKO- 1933), ale také do pozdějšího přepracovaného vydání v zimě 1938 v nakladatelství Ladislav Janů, kterému se budeme věnovat dále. Podle reklamního návěští z *Pražského ilustrovaného zpravodaje* vychází román knižně na přelomu roku 1938 a 1939, pravděpodobně na vánoční trh.[15]

Dříve než se podíváme podrobněji na samotné rozdíly mezi první a druhou verzí *Pilotů hrdinné letky*, zaslouží se ve zkratce připomenout samotný děj:

10 Ve kterém byl Kubec uváděn pod pseudonymem Karel Křivický.

11 Navíc už od druhé poloviny 20. let vycházely romány Franka Hellera (*Král vzduchu* [1927]), Václava Rypla (*Synové nebes* [1928]), Tomáše A. Pánka *V písni motorů* (1927), *Na vlnách* (1927) nebo *Křídla ve větru* (1929), případně knihy Jožky Vaňhary (*Povídky letců* [1925], *Pilot Máša* [1928] a *Stříbrní ptáci* [1930]), které často nesou označení *letecký román*.

12 A to dokonce takový, že byla kniha, vydaná vzápětí po časopiseckém otisku, nabízena v nejrůznějších akcích severomoravské pobočky Melantrichu v Moravské Ostravě — například jako jedna z cen sportovní soutěže Poznejte a jménem označte populární sportovce, kde se zasílala hned po cenách jako kopací míč, tretry pro běh nebo pánské trenýrky.

13 Například: „České slovo bude otiskovat letecký román Letectvo podloudníka Broda od Václava Kubce, autora Pilotů hrdinné letky!" („V. Kubec opět v Českém slově", *České slovo* (Mor. Ostrava) XVIII, 13. 10. 1935, č. 278, s. [1].) — V paměti přetrvával román ještě dlouho: Miloslav Švandrlík v knize *Doktor od Jezera hrochů* (1980) v jednom z mnoha dialogů vystavuje na odiv svou znalost a sečtělost populární literatury: „»Zbabělče!« pravila Zuzana s krajním opovržením. »Přečti si knihu Piloti hrdinné letky, ať víš, kdo to jsou skuteční muži!«" (ŠVANDRLÍK 1980: 51).

14 Vycházelo od 3. 10. 1933 do 23. 12. 1933.

15 Dodejme, že prodejní cena byla 15,- Kč (viz KNIŽNÍ NOVINKY 1939).

Už dva roky zuří válka mezi Evropou a Asií, ve které chce Japonsko společně s Indií ovládnout svět. Největší boje probíhají nad Uralem, který je bráněný leteckými jednotkami. 116. letku vystřídá 58. přepadová stíhací letka, které velí kapitán Šumanov. Jeho dva synové, seržant Pavel a poručík Jiří, se stanou členy této letky. Šumanov původně nechce nasadit do největších bojů svou rodinu, ale pak povinnost zvítězí. Zápasy v letadlech vede ušlechtilá morálka evropských bojovníků proti zvířecí brutalitě Asiatů. Dojde k řadě akcí, jako jsou zápas letadla proti letadlu, zničení těžkého nepřátelského bombardéru nebo železničního uzlu. Hrdinové často řeší i morální otázky „zabití" a zároveň je poukazováno na nepřítelovu zbabělost (útok na zraněné), ale jednotka prochází i každodenními starostmi a radostmi: Pavel Šumanov například najde v lesích psa, kterému zemřel jeho majitel. Letka si ho přivlastní, dostane jméno Vlk.

V řadách nepřítele se objeví tajemný rudý stroj, který sestřelí Jiřího. Zatímco se letka chystá na pomstu, probudí se Jiří v nemocnici, kde se o něj stará zlatovlasá ošetřovatelka Darja Křimická. Jiří se do ní zamiluje (oba se spolu baví rusky). Sleduje na obloze zápas „rudocha" se strojem svého bratra Pavla, ale dojde spíš k vzájemné potyčce. U letky dochází k novým bojům proti bombardovacím letounům, přičemž Šumanův tým zničil za tři měsíce na 70 letadel nepřítele. Dojde k velké vzdušné bitvě, Pavel je zraněn, stejně tak i tajemný letec v rudém letadle: jak se ukáže, letcem je Darja, ale ona sama odmítá násilí a nechce již dál bojovat. Společně s Jiřím se Darje podaří uprchnout a dostanou se na druhou stranu válečné linie. Pavlovi jsou ovšem po zásahu amputovány ruce a později zemře. — Příběh se završí osm let od konce války, kdy si Šumanov hraje s vnoučaty, dětmi Jiřího a Darji. Díky statečnosti je nakonec letka nazvaná „Československou 58. přepadovou stíhací letkou hrdinných letců kapitána Šumanova".

Tento mírně adaptovaný příběh lásky milenců ze dvou znepřátelených rodů na pozadí válečného konfliktu není ani tolik zajímavý peripetiemi jednotlivých bitev nebo popisem evidentních znalostí leteckého prostředí a z toho vycházejícího přesvědčivého mikrosvěta letky. Pro populární kulturu první republiky je důležitější zasazení děje do fiktivních bojů mezi Východem a Západem. „Na jedné straně stará Evropa, jen společným nebezpečím po prvé za svého žití spojená k jednotné práci, na druhé miliony obyvatel, v nichž se probudil odpor k nadvládě těch, kterým byli v mnohém učiteli" (KUBEC 1933: 213). Autor totiž využívá jednoho z běžných schémat dobové populární literatury, které bylo postavené na tzv. „žlutém nebezpečí",[16] kdy

16 Časté ovšem již od druhé poloviny 19. století zejména v literatuře anglosaské: srov. John Kuo Wei Tchen — Dylan Yeats: *Yellow Peril! An Archive of Anti-Asian Fear* (Verso 2014) nebo Christopher Frayling: *The Yellow Peril: Dr Fu Manchu & the Rise of Chinaphobia.* (Thames & Hudson 2014), v obou též bohatá literatura předmětu.

„na Východě po dlouhé tajné přípravě zvedl se orkán žlutých tváří i snědých Indů, do té doby uměle udržovaných v klidu silnou rukou Západu. Evropa neměla zdání o tajném hromadění sil, podporovaných nenávistí rasy“[17] (IBID.: 16). Dodejme však jedním dechem, že se jinak žádné další zjevné protiasijské výpady v knize neobjevují a že Kubec vymyšleným konfliktem mezi Asií a Evropou především vytváří místo pro své letecké zápasy. V celé knize vlastně nevidíme jediného nepřítele, kromě samotné Darji/rudého letce, která je navíc spíše Evropankou zataženou do východních sporů kvůli otci.

Psát nejrafinovanějšími prostředky po Mnichovu

To vše by zapadalo do běžného dobového provozu i žánrově neukotveného mixu leteckého románu s milostnou zápletkou, čehosi víceméně „dobrodružného“, psaného navíc stylem nepříliš rozlišitelným od obvyklé dobové produkce, jakkoli se reklamní články v melantrišských novinách (s nimiž Kubec v té době již spolupracoval) snažily čtenáře přesvědčit o výraznějších aspektech díla: „Sloh Kubcův je prostý, při líčení napínavých scén dokonce strohý, ale v některých kapitolách ukázal, že i jednoduché myšlenky umí odít do krásného roucha“ (-DRKO- 1933). V tomto kontextu by mohl být Václav Kubec jedním z autorů koncernu, pro který pracoval a u kterého vydával, kdyby v roce 1938 nedošlo k celkem podstatnému a v dějinách české populární literatury nepříliš běžnému jevu, který jinak s touto kategorií souvisí velmi úzce. Několik let od vydání *Pilotů hrdinné letky* v novinách Kubec svůj původní text výrazně upravil a připravil pro nakladatele Ladislava Janů alegorii, vydanou v době po Mnichovu.

Ta se projevuje v řadě zjevných potvrzení československého vojska coby hrdinného a jedinečného:

> Bez dlouhých konferencí, bez dlouhých not a vyměňování názorů se počala Evropa bránit. […] Měl na letišti vesměs dobrovolníky, kteří se k těžké

17 Byť byla zkušenost Středoevropanů v té době s Dálným Východem (a zejména s Čínou a Japonskem) omezená, dostávaly se v populární literatuře pod vlivem překladové literatury typu Rohmerova *Dr. Fu-Manchu* ke slovu i knihy typu V. O. Lučana: *Žlutí proti bílým* (utopický dvoudílný román o bojích mezi Čínou a Evropou, Praha, Za svobodu 1925) nebo Jelínkův *Záhadný mandarin* (detektivní případ vycházející z klišé Saxe Rohmera, Praha, Jos. Šrámek 1924). Asi nejvýraznějším prozaickým dílem tohoto typu je utopická trilogie Tomáše Hrubého *V soumraku lidstva* (Praha, B. Kočí 1925–1928), kde se zejména druhá část *Rozpoutané síly* (1928) věnuje konfliktu Číny a Evropy s vrcholícím nasazením atomové zbraně. — Pozdější Šubertovy a Pokorného detektivky typu *Žlutý ďábel* (autorem F. H. Šubert pod pseudonymem Hugh Fleming, Praha, Jan Naňka 1937) nebo *Žlutá tvář* od Jamese Lewingtonea (tj. Jaroslava Pokorného, Praha, Lad. Janů 1935) jsou jen variacemi tématu.

> službě na přepadových letounech hlásili ze všech národností. Nejvíce však bylo Čechoslováků. Byli to zvláštní chlapci. Nikdy příliš mnoho nemluvili, ale jejich letecké schopnosti byly nejen vynikající, ale dokonale vyrovnané, což se cenilo velmi vysoko.
> (KUBEC 1938: 10)

Potvrzení jedinečnosti a oběti se pak projevuje ve zcela jasných pasážích typu: „S tímto zničíme celou nepřátelskou zemi! — Ne, nezničíte nikdy, jestli v té malé zemi se proti vám postaví pouhé sto odhodlaných, kteří vědí, že je to jejich boj na život a na smrt" (IBID.: 78). Zároveň je daleko výraznější kritika zamířená proti „slabým vládám" v Evropě, které: „ustupovaly […] ze svých pozic jedna za druhou, omlouvajíce svou slabost touhou po falešném míru, který nemohl takto být do nekonečna vykupován" (IBID.: 9).

Stejnou měrou jsou pak nově dopsané i čitelné narážky na boj s rasou (zde zdůrazněné heslo japonských armád „Asie Asiatům", nahrazené posléze všeříkajícím „Barevným patří svět!"), které v období přelomu roku 1938 a 1939 mohly poukazovat i na hitlerovské Německo: „Když začali Japonci raziti heslo »Asie Asiatům«, ustupovaly evropské vlády ze svých pozic jedna za druhou, omlouvajíce svou slabost touhou po falešném míru, který nemohl takto býti do nekonečna vykupován" (IBID.). Kubec v knižním otisku z roku 1938 celkově víc dopisuje projevy apelující na čest a hrdost, stejně jako věnuje pozornost technickým popisům leteckých strojů, které v předešlém otisku téměř absentovaly. Původní úvahy na planě a pateticky filozofující témata „zabíjení" a „válka" jsou rozprostřeny do mnoha stran dialogů mezi zraněnými letci a lékaři. Autor se snaží — evidentně po řadě zkušeností s vlastními prozaickými texty — vytvářet i život vedlejších postav, které v prvním vydání dostávaly prostor velmi omezený a příběh se soustředil zejména na otce a bratry Šumanovovi. Posouvá se tak leckdy i význam mezi prvním a druhým vydáním: když Jiří Šumanov mluví s Darjou, hovoří spolu v prvním vydání rusky: „Moji předkové byli Rusové a sám, ač jsem Čech, přece miluji Rusko; ovšem takové, jaké je v srdcích pravých Rusů. Studoval jsem také v Rusku" (IDEM 1933: 102). Ve druhém pak Šumanov opatrněji tvrdí: „Snad moji předkové byli ruského původu, ale já jsem Čech. Rusky však mluvím dobře" (IDEM 1938: 107).[18] Zároveň ponechává otevřený a hořčejší konec: Pavel Šumanov umírá při návratu Jiřího s Darjou, válka zdaleka nekončí a celý zápas mezi Východem a Západem je nedořešený — letka sice dostane díky své statečnosti vyznamenání a nové jméno, ale na možné vydechnutí s vnoučaty (jak tomu bylo ve vydání v roce 1933) není v roce 1938 čas.

18 Zajímavá je vlastně úplná absence Sovětského svazu v Kubcově próze: sice se děj odehrává na Východě, sice „Žlutí zaplavili Sibiř […] a snažili se přestoupiti Ural" (KUBEC 1938: 14), ale existenci SSSR v paralelním roce 1997 autor nepředpokládal.

Kubec podobně přepsal i svůj další román *Oheň nad Uralem* (pod názvem *Nad Uralem hřmí* vyšlo v roce 1939 v nakladatelství L. Janů jako 9. svazek edice Americká série), který se odehrává v alternativním světě za války mezi Evropou a Asií. Do tohoto zasazení se prolíná historie stíhací letecké skupiny poručíka Tomáše, který se svou letkou zaujme místo zničené letecké základny. Jak hodnotil dobový kritik, „fantazie autorova hýří líčením strašlivých bitev na zemi i ve vzduchu, při nichž se užívá nejrafinovanějších prostředků moderní válečné techniky" (JAZ. 1939: 288). V intencích možného alegorické čtení pokračoval Kubec i v dalších publikovaných textech, jako byl fantastický román *Křižník vzdušného moře* (na pokračování v *Českém slově* 1940, knižně 1941) o stavbě superrychlého letadla.

Podle všeho byly ale právě alegorie *Pilotů hrdinné letky*, zobrazující zápas jedné mocnosti s druhou se zmínkami o československých hrdinných letcích, důvodem, proč v dubnu 1941 figurovala Kubcova nejznámější kniha v dodatku k cenzurnímu soupisu, který vydalo Kulturní oddělení Tiskového odboru předsednictva ministerské rady (*I. Nachhang zur Liste des schädlichen und unerwünschten Schrifitums im Protektorat Böhmen und Mähren* [*Stand vom 30. April 1941*] = *I. dodatek k Seznamu škodlivého a nežádoucího písemnictví v Protektorátě Čechy a Morava /stav ke dni 30. dubna 1941*, [s. 10]), a setrvala tam až do konce války,[19] i když dle všeho byla kniha ještě na konci roku 1941 volně v prodeji, nehledě na další Kubcovy prózy.[20]

Kubcův román je v obou svých verzích skvělou ukázkou toho, jak se populární beletrie vždy dokázala přizpůsobit podmínkám, ve kterých vznikala: takto důsledný přepis vlastního díla je sice v kontextu domácí populární literatury spíše ojedinělý, ale okamžitá reakce na společenskou nebo politickou situaci nebyla rozhodně ničím výjimečným. Pokud bychom zůstali v roce 1938, lze v této souvislosti připomenout trojici specifických antiutopických povídek pro děti Vládi Zíky (vl. jm. Vladimír Watzke), které byly původně tištěny samostatně v sešitové edici Chlapecká knihovna v nakladatelství Zmatlík a Palička v listopadu roku 1938. Povídky *Tajemství staré věže*, *Záhadný letec* a *Obhájci bílé vlajky* vzápětí vyšly knižně pod společným názvem *Obhájci bílé vlajky*. Zajímavé jsou pro nás tyto povídky tím, jak akcentují situaci Mnichova: království vladaře Jaroslava III. je napadeno diktátorem Manfredem, který zde nastolí totalitní praktiky. Syn krále Jaroslava, Jiří, s pomocí svých

19 Je uváděná i v *Liste des schädlichen und unerwünschten Schrifitums im Protektorat Böhmen und Mähren (Stand vom 31. März 1944)*, Prag Ministerium für Volksaufklärung 1944, s. 119.

20 Zápas s cenzurou ale pokračoval i později, po autorově propuštění z Melantrichu: v roce 1954 byli *Piloti hrdinné letky* společně s dalšími Kubcovými knihami uvedeni v *Seznamu nepřátelské, závadné, zastaralé a nežádoucí literatury*, tentokrát s všeříkající charakteristikou „Brak" (srov. ŠÁMAL 2009: 341).

chlapeckých přátel — a též za pomoci vynálezů, jako je speciální plyn a nový typ vysílačky — dokáže diktátora svrhnout. I zde se také objevují letecké motivy (zejména v druhé části série), kterými se potvrzují coby moderní a oblíbené prvky v dobrodružné próze. Právě Watzke-Zíka v průběhu druhé světové války pokračoval v ohledávání žánru leteckého dobrodružného románu (např. *Král stříbrného orla* [1941], *Letadlo na obzoru* [1941], *Šestnáctiletý pilot* [1941], *Letadlo nad Afrikou* [1942], *Letec nad propastí* [1944]) a spolu s prózami T. A. Pánka[21] a s Kubcovými výše zmíněnými texty patřil k zásadním autorům naší meziválečné i válečné žánrové literatury leteckého románu. Obliba tohoto žánru byla pak i po konci druhé světové války — i díky vzpomínkám účastníků leteckých bitev RAF a novým vydáním knih o letci Bigglesovi — dlouhodobá a trvalá.

Tato studie vyšla v rámci projektu *Obrysy české populární literatury 1918–1939: díla a kontexty* podpořeného Grantovou agenturou České republiky (grant č. GA20-09848S).

Prameny

KUBEC, Václav
1933 *Piloti hrdinné letky* (Mor. Ostrava: Románová příloha Českého slova)
1938 *Piloti hrdinné letky*; 2. knižn. vydání (Praha: Lad. Janů)

Literatura

CESTA VEDE
1957 „Cesta vede z Teruelu"; *Československý voják* VI, 22. 6., č. 13, s. 18–20

-DRKO-
1933 „Román, který strhuje zájem všech"; *České slovo* (Mor. Ostrava) XVI, 24. 9., č. 262, s. 6

JAZ.
1939 „Kubec Václav, Nad Uralem hřmí"; *Česká osvěta* XXXV, červen, č. 10, s. 287–288

KNIŽNÍ NOVINKY
1939 „Knižní novinky"; *Pražský ilustrovaný zpravodaj* XIX, 12. 1., č. 2, s. 20

NAVRÁTILOVÁ, Š.
1970 „O letectví v próze. Náš rozhovor s Václavem Kubcem, autorem leteckých příběhů"; *Letectví a kosmonautika* XLVI, duben, č. 10, s. 365–367

21 Tomán Antonín Pánek vydával ovšem své letecké romány hlavně za první republiky a pak až po druhé světové válce. Přesto byl pod pseudonymem Tom Pansen zastoupen v protektorátních sešitových edicích Rodokaps a Rozruch a ze stejného období pochází i jeho chlapecký román *Letec Jenda* (1941).

-NN
1935 „Václav Kubec"; *České slovo* (Mor. Ostrava) XVIII, 20. 10., č. 285, s. [1]

PAKOSTA, Oldřich
2018 *Československý letec a spisovatel Václav Kubec (1907–1989)* (Litomyšl: Státní oblastní archiv v Zámrsku/Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli)

RENÉ CHAMBE
1929 „René Chambe: Pod leteckou přílbou [Reklamní návěští]"; *Vynálezy a pokroky* XIX, č. 5, druhá s. obálky

ŠÁMAL, Petr
2009 *Soustružníci lidských duší* (Praha: Academia)

ŠVANDRLÍK, Miloslav
1980 *Doktor od Jezera hrochů* (Praha: Mladá fronta)

TIKOVSKÝ, Václav
1989 „Poslední sbohem Václavu Kubcovi"; *Letectví a kosmonautika* LIV, 16. 8., č. 17, s. 654

-Ú-
1933 „Nejlepší žák prostějovské letecké školy napsal sensační román"; *České slovo* (Mor. Ostrava) XVI, 16. 2., č. 47, s. [1]

Creative Commons

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons — Uveďte původ — Neužívejte komerčně — Nezpracovávejte 4.0 Mezinárodní licence. Licenční podmínky jsou dostupné zde: https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode.cs.